

# TÜRKÇE-RUMCA MANZUM SÖZLÜKLER DİZİSİ II: TUHFE-İ RUMİ

*By* GÖKHAN ÖLKER

## TÜRKÇE-RUMCA MANZUM SÖZLÜKLER DİZİSİ II:

### TUHFE-İ RUMÎ

Osmanlı tebaası içinde en fazla nüfusa sahip olan gayri-müslim topluluk Rumlardır. Bu yoğunluğun meydana getirdiği etkileşimin bir sonucu olarak bilhassa on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda Rumca yazılı malzeme oldukça artmıştır. Ders kitapları, gramer kitapları, sözlükler, edebî ve bilimsel kitaplar, gazeteler ve bilumum yazılı materyale ait her neviden örnekler Rumca olarak yayımlanmıştır. Bu çalışma dizisinde ele alacağımız konu ise Türkçe-Rumca manzum sözlüklerdir.

Manzum sözlük nedir, manzum sözlüklerin özellikleri nelerdir, manzum sözlüklerin Türk edebiyatındaki tarihi seyri nasıldır, hangi dillerde manzum sözlükler yazılmıştır gibi soruların cevaplarını ortaya koyan birçok çalışma yapılmıştır. Ülkemizde Türkçe-Rumca manzum sözlüklerle ilgili çalışmalar ise tarafımızca yapılmıştır. Bizim çalışmalarımız dışında Türkçe-Rumca manzum sözlükler ile ilgili bir lisans bitirme tezi, bir de basılmamış sözlü bir sunum vardır.

<sup>1</sup> Osmanlı dönemindeki gayrimüslim diliyle yazılmış manzum sözlüklerden ilk bahseden kişilerden biri Selim Nüzhet Gerçek'tir. Gerçek, 21 Şubat 1941 yılının 8023 numaralı Akşam gazetesindeki köşesinde "Fransızca-Rumca-Ermenice Öğreten Manzum Lügatler" adı altında bu üç dildeki manzum sözlükler hakkında kısa bilgiler vermektedir. Gerçek, kaleme aldığı bu köşe yazısında önce manzum sözlükler hakkında genel bir bilgi verdikten sonra, Fransızca-Türkçe Miftahü'l-Lisan, Ermenice-Türkçe Tuhfe-i Manzume-i Lugat-i Ermeniyan ile Rumca-Türkçe olan Tuhfe-i Rumi, Tuhfetü'l-Uşşak ve Tuhfe-i Vehbi'den kısaca bahsetmektedir. Yazı, bir gazete köşe yazısı olduğu için, günümüzde bu sözlüklere değinen ilk yazı olmasının dışında, başkaca önemi yoktur.

Bu güne kadar varlığından haberdar olduğumuz Rumca-Türkçe manzum sözlük sayısı beştir. Bunların çeşitli kütüphanelerde yazma veya basma olarak nüshaları mevcuttur. Bunlar Tuhfe-i Rumi, Tuhfetü'l-Uşşak, Tuhfe-i Vehbi, Lugat-ı Nuriye ve Hafız İbrahim Lügatidir. Bir yazı dizisiyle bu eserlerin hepsini de yayınlamayı düşünüyoruz. Bu çalışma bu dizinin ikinci yazısını oluşturmaktadır.

Biz bu çalışmamızda elimizdeki metnin aktarımını ve incelemesini yaptık. Metnin aktarımı sırasında çeviri yazı alfabesini kullanmadık. Bu aktarım sırasında Türkçe kısımlar için dudak uyumunu ve tonlu-tonsuz uyumunu günümüz Türkçesine göre düzenledik. Metnin on dokuzuncu yüzyılın sonunda kaleme alındığını göz önüne aldığımızda, bu dönemde ses uyumlarının artık gerçekleştiğini ve aktarımın da buna göre yapılması gerektiğini kabul ettik. Ayrıca metin içerisinde geçen Rumca kelimeler eğik yazı tipi ile belirtilmiştir. Metin aktarılırken eserdeki sayfa numarasına sadık kalınmış yeniden numaralandırma yapılmamıştır. Önce sayfa numarası verilmiş daha sonra yanına beyit numarası eklenmiştir. Beytin dizelerinden ikincisi sonraki sayfaya kaydığında önceki sayfanın beyit numarasıyla verilmiştir.

#### Tuhfe-i Rumî

<sup>1</sup> Tuhfe-i Rumi Seyfeddin Özege Kitaplığında 14297 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Eser 1873 yılında İstanbul'da Yusufyan Han matbaasında basılmıştır. İlgili tarih ve matbaa adı katalog kaydından alınmıştır. Elimizde eserin dijital kopyası vardır. Bu kopyanın herhangi bir yerinde 1873 tarihine rastlamadık ama bu tarihin doğru olma ihtimali oldukça yüksektir. Zira müellif mukaddime kısmında eserin yazılış sebebini açıklarken, Arapça ve Farsça dışında da herhangi bir dille eser yazılabileceğini söylemektedir. Buna delil olarak da Osmanlı devlet adamı Yusuf Halis Efendi'nin

Fransızca bir eser yazdığını belirtmektedir. Yusuf Halis Efendi'nin Miftah-ı Lisan adlı Fransızca-Türkçe eseri 1850 yılında basılmıştır. Bu tarih Tuhfe-i Rumi'nin basım tarihinin en azından 1850'den sonra olduğunu doğrular niteliktedir.

Tuhfe-i Rumî (TR) otuz sayfadan oluşan taş baskı bir eserdir. İlk sayfada el yazısıyla sonradan eklenmiş fihrist vardır. Bu fihristte bablar sıra sayıları ile adlandırılmış /(bahr-i evvel, bahr-i sani ...) ve karşılıklarına sayfa numaraları verilmiştir. Toplama da 12 bab vardır. On birinci ve on ikinci bahirlerde ise konu başlıkları (der-beyan-ı 'aded, der-beyan-ı eyyam) yazılmıştır. Diğer bablarda ise hem fihristte hem de eser içerisinde konu başlığı ve bütünlüğü yoktur. Eser içerisinde de ilk bab *bahr-i evvel* başlığıyla başlamakta ve on birinci baba kadar *bahr-i diğer* başlığı atmaktadır.

Konu fihristinin olduğu sayfada, sol üst köşede "Fihrist-i Tuhfe-i Rumî" yazmaktadır, hemen altında ise "Molla Hizan" şeklinde bir kayıt vardır. Bu kayıt müellifin mi adıdır yoksa bahsi geçen fihristi yazan kişi midir emin değiliz. Ancak bu isim hakkında buradaki kayıt dışında herhangi bir bilgi de yoktur.

TR'inin ikinci sayfasında "Tuhfe-i Rumi" başlığı atılarak asıl esere geçilmektedir. Aynı sayfada mukaddime bölümü gelmektedir. Geleneksel manzum sözlükler genellikle manzum bir giriş ile başlar. TR'de ise çoğu manzum sözlüğün aksine mensur bir mukaddime vardır. Eser bu yönüyle Miftah-ı Lisan'a benzemektedir. Yazar burada öncelikle dil öğreniminde eski bir yöntem olan sözlük ezberlemenin öneminden bahsetmiştir. Ancak sözlük ezberlemenin önemli olduğu kadar zor bir iş olduğuna da değindikten sonra ezberlemeyi daha kolay hale getirmek ve akılda kalıcılığı artırmak için manzum sözlüklerin önemine değinmiştir. Burada Farsça-Türkçe manzum sözlük yazarlığının öncülerinden Şahidi'den (Tuhfe-i Şahidi) ve Sünbülzade Vehbi'den (Tuhfe-i Vehbi) bahseder. Daha sonra gayrimüslim dilinde bir sözlük yazmayı doğru gösterebilmek amacıyla Fransızca Türkçe manzum sözlük yazarı Halis Efendinin sözlüğüne (Miftah-ı Lisan) değinir. Kendisinin de onları örnek aldığını söyleyerek bu sözlüğü niçin yazma gereği duyduğunu açıklar. Rum nüfusunun kalabalık olması sebebiyle bu sözlüğün halka faydalı olacağını söyler. Ayrıca Devleti Aliye'nin kütüphanelerine âcizane bir hediye bırakmak istediğini de belirtir. Sözlüğü hazırlarken günlük dilde en çok kullanılan kelimeleri karşılıklı olarak verdiğini söyler.

Her sayfada bazen sekiz bazen de dokuz beyit vardır. Birçok sayfada sayfanın son beytinin ikinci dizesinin bir sonraki sayfaya kaydığı görülmektedir. Beytin bütünlüğünü bozmama adına ilk dize hangi sayfadaysa ikinci dizeyi de o sayfa numarasıyla verdik.

Her babın sonunda bulunan hümayun beyitlerinin ilk dizesinde o babda kullanılmış vezin verilmiş, ikinci dizede ise okuyucuya nasihat edilmiştir. Her ne kadar babların sonunda kullanılan vezin verilmişse de bu vezinler çoğunlukla esere uymamaktadır. Manzum sözlüklerin genel özelliklerinden olan vezin kusurları bilhassa Rumca gibi farklı bir dilde iyice kendini göstermektedir. Metin hareke bakımından da düzensizdir. Türkçe kelimelerde zaten hareke tercih edilmemiştir. Rumca kelimeler ise parantez içerisinde verilmiş bazen hareke işaretleri kullanılmış bazen de kullanılmamıştır. Eser beyitler halinde kaleme alınmış ilk dokuz bab *aa xa xa ...* şeklinde uyaklanmış iken son üç bab *aa bb cc ...* şeklinde uyaklanmıştır.

Mukaddimeden veya sebeb-i telifden sonra eserin sözlük kısmı genel olarak diğer manzum sözlüklerde olduğu gibi "Tanrı" kelimesiyle başlamakta, "peygamber, melek, insan" gibi kelimelerin hedef dildeki karşılığı verilerek devam etmektedir.

Eserde toplam 640 Rumca kelime ve ibare verilmiş ve bunların Türkçe karşılıkları gösterilmiştir. "adın nedir, o nedir" gibi konuşmaya yönelik kalıp söyleyişlerin yanında olumlu fiillerle birlikte aynı fiilin olumsuz şeklinin de verildiği görülmektedir. Kelimelerde yerel

söyleyişler, yazım hataları ve söyleyişin yazıya yansması gibi durumlar kendini göstermekte, günümüz Yunancasından farklı şekiller ortaya çıkmaktadır. Türkçe kelimelerde uyguladığımız klasik imlayı ses uyumlarına uygun hale getirme tasarrufunu Rumca kelimelerin okunuşunda kullanmadık. Rumca kelimeler eserde nasıl yazılmış ve nasıl harekelendirilmiş ise o şekilde ele aldık.

Rumca'nın ses yapısı Türk dilinin ses yapısında farklı olduğu için yazar Rumca kelimeleri kendi söyleyişine uydurmuştur. Burada sadece birkaç örnek vererek üzerinde duracağımız bu konu Türkçenin tarih boyunca karşılaştığı ve etkileşime geçtiği dillerle olan ilişkisini de göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bu eserin çalışılma sebeplerinden biri de Türkçenin etkileşimde olduğu dilleri ve bu etkileşim sonucunda ortaya çıkan eserleri günümüze kazandırmaktır. Örneğin Rumcada iki ünsüz ile başlayan kelimeler Türkçe söyleyişte ya kelime başında ya da iki ünsüz arasında bir ünlü türemesiyle kullanılır. Yazar da bu türemeleri aynen eserine yansıtmıştır. (ψωρα > ipsora: uyuz 5/2, κλειδί > kilisi : anahtar 4/6 vb). Herhangi türemenin veya düşmenin olmadığı sadece söyleyişin yazıya yansması da eserde sıkça karşılaşılan bir durumdur (τυφλος > tifloz: kör 5/1). Yunanca'dan farklı olarak TR'nin dikkat çeken bir özelliği de Rumca kelimelerdeki s > ş değişikliğidir (πράσινος > pıraşino : yeşil 7/4, σήκω > şiko: kalk 10/2). h>k değişimi de dikkat çeken bir kullanımdır. (σχολείο > iskoliyo : okul 7/1, στάχτη > istakti : kül 12/5).

## Tuhfe-i Rumî

### 2 Mukaddime

1 Ba'de-edâ-yı mâ-vecebe 'aleyna. Erbâb-ı hıbrat ve dikkate göre müstagni beyândır ki tahsil ve ta'allümü arzu olunan bir lisanın kolaylıkla öğrenilmesi ecza-yı müteferrikası hükmünde olan lüğatinin ezberlenmesine menûr ve mütevakkıf ve o kadar dağınık olan elfâzı manalarıyla beraber müddet-i kalile zarfında hususıyla heveskaran-ı nevresidegân-ı etfal için zabt u der hıfz etmekteki derece-i müşkilat (3) ve su'ubeti tastik-gerde-i erbab-ı ma'arifdir. Kudema-yı ma'arif-perverândan Şahidi merhum tahsil-i elsinenin muhtâcun-ileyhi bulunan lüğat ezberlemenin ehemmiyet ve su'ubetini takdir ile bunu mehma-emken teshil ve evzân-ı eş'âr-ı Türkiyeyi dahi tefhim için tuhfe usulünü bulmuş ve ondan sonra Sünbülzâde Vehbî merhum ile daha bazı zevât bu esere ıktifa ederek hakka ki her biri namlarını hayr ile yad ettirecek surette lisan-ı Osmanîye büyücek hizmetler etmiştir. Muhasenat ve menafi'i herkesçe müsellemler olan bu tarz-ı makbûl lisan-ı Osmanînin erkan-ı mukteziyesinden olan Arabî ve Farisîye münhasır kalmayarak bundan akdem tercüme odası hulefâsından Halis efendi Fransızca olarak bir tuhfe inşad eylemişti. Madem ki herhangi bir lisan olur ise tahsili fa'ideden hâlî olmayacağı rû-nümûddur. Madem ki lisan-ı Rumî Memalik-i Osmaniyede kesretle mütedavil olan elsineden ma'dûddur, bu lisanın tahsiline heveskâr olacak zevatın dahi vücûdu melhûz bulunduğundan lisan-ı mezkûrun mürekkep olduğu lüğatten zebânzed (4) ve meşhûr olanlarını Türkçedeki mukabilleriyle bir tuhfede cem' ve nazm olunarak kütüphane-i vatana naçizâne bir yadigâr olmak üzere bu kerre tab' ve temsîl olundu.

Bahr-i Evvel

Bunda ferişte demedir *angelos*

1 İsm-i Hüda oldu bu dilde *te'os*

2 Söylediler *profidi* peygamber

Hoca demektir dese *daskalos*

3 *Harti* kâğıt oldu *vivliya* kitap

Bil anı insana dedi *antorepos*

4 Poyraza *vorya ilyos* güneş

Yel demedir derse *anemos*

5 *Karavi* gemi sandala *varka*

Salasa denizdir dese *notya lodos*

6 Der ise *galantomos* oldu cömert

*Kilisi* anahtar hasis *fonaros*

5/1 Kör ise *tifloz* diyü çağırdılar

Sağıra *kufos* dedi dilsiz *vuvos*

2 *İpsora* der ise uyuz hemân

Kel *kasidyar* köse *ispanos*

3 *Ahno* dese bil ki fenadır o şey

Çirkin ise dedi ana *askimos*

4 Der ise *ipsefti* yalancı demek

Olsa dilenci dediler *zityanos*

5 *Kurkos* demek oldu mısır kaz hina

*Ornisa* tavuk deme *petinos* horos

6 Bil anı kim olsa karışık hava

Söylediler *anaktomenos keros*

7 *Ponokefalos* der ise baş ağrısı

Ağrıya ta'bir ederler *ponos*

8 Bil ki *anapiros* oldu ise sakat

Olsa topal dediler aña *holos*

9 Oldu mu'âlece demek *yatrika*

Olsa göz ağrısı dedi *ponomatos*

6/1 Der ise tenkiye *serviçalo*

Olsa çolak dediler aña *kulos*

2 Bil bunu *pagnidya* demek çalgıdır

Oldı makam derse eğer *iskopos*

3 *Pekseto* çal *elafra* hafif

*Alisida* zencir budaladır *lolos*

4 Yani *porstazin* der emr eylemek

Sahib-i kibr olsa denir *perifanos*

5 Kanda vekili ola bir devletin

Eyledi tesmiye aña *konsoles*

6 Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün

Hıfzına al bunları güzel *kalos*

Bahr-i diğér

7 Yi demektir zemin *uranos* oldu sema

Ülkere *avyerinos* dedi derse *keros* bil hava

8 *Paradisos* cennet demek *galarya* dese köşk

Söylese *eklandizo* şüphesiz oldu safa

Oldı mürekkeb *melani kalamari* oldu divid

7/1 Mektebe *iskoliyo* der işte kalemdir *pena*

2 *Ravdi* demektir dayak *paço* demektir *şamar*

*Pedi* derse çocuk *patera* derse baba

3 *Peseroz* der ise bil anı ka'in ata

Amuca demektir *tiyos pesera* ka'in ana

4 *parasinada'*dır çemen *puraşino* oldu yeşil

*Perivoli* bağçe demek *simea* oldu livâ

5 *Pikro* demektir acı *gıliko* demek tatlıdır

Zahari derse şeker *kertos* olursa deva

6 *Siloyizaste* deseler bunda düşünmek olur

Kolasi cehennem demek bil *teranizma* cefa

7 Hasta *arostos* demek *pesani* der ise ölür

İhtiyar oldu *yeron mana* demektir ana

8 Olsa eğer ehl-i 'ırz söylediler *timimenos*

*Yineka* denirse eğer yani demektir nisa

9 Fahişe 'avratlara *putana* dediler hemân

Bir kişi deyyûs ola *kerata* denilse revâ

*Zimya* ziyan eylemek *pikra* denirse keder

8/1 *Diyaforo* kâr eylemek ya'ni mahall-i deva

2 *Mandorasan* der ise habs olundu demek

*Aglitosa* der ise bil anı buldı rehâ

3 *İpsihomahi* dese can çekişmek olur

*Asteni* hastadır oldu *panukla* veba

4 *Pukamiso* gömlek demek *paploma* yorgan

*Maksilara* yasdığa kürk demek olur *guna*

5 Bil *kolofotyâ* demek oldu keras böceği

*Kuruna* dese kargadır vatrahos der kurbağa

6 Milo der ise bir kişi bil ki değirmen olur

*Politiya* oldu şehir *horya* demektir kıra

4  
7 Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün

Cel oku dikkat eyle zahmetin olmaz heba

Bahr-i diğér

8 Baş *kefali malya* perçem *miti* burun *magulo*  
yanak

*Ostoma* ağız demek göz *matya ahili* dudak

9 *Dahtilo* parmak demektir el heri *karpos* bilek

Kaş *feridya alya* benidir *aftiya* oldu kulak

9/1 Bel der ise *mesi* dediler *ipsilo* ince demek

*Gonato* diz'dir *lemo* gerdan *podarya* ayak

2 Derse *triandafilu lado* eğer gül yağdır

Gül suyu *rodositamo* oldu *mirizin* koklamak

3 *Pesto* söyle dil demek oldu *gulosa dondiya* diş

*Nihi* der ise olur tırnak *zonari* kuşak

4 *Anbeli* bağ olmuş ise *vuno* dağ oldu hemân

*Hondoro* kalın demektir *rozo* der ise budak

5 Kırmızı *kokino* beyazdır *aspuro mavro* siyah

*Yenya* der ise bil sakaldır *ihteni* oldu tarak

6 *Varohi* yağmur *aniktos keros* açık hava

*Fotya* ateş buz *pagos kiryo* soğuk *zesto* sıcak

7 *Pareto* al *fereto* getir *elado* gel bunda demek

*Okso* derse taşra git *katisi* otur *kitaksi* bak

8 İç *pine* doldur *yomoseto karasi* oldu şarab

*Kreas* et balık *psari raki* der ise 'arak

9 *Ladi* zeytin yağı *kiromidye* soğandır bal *meli*

Tuz 'alas olmuş *kolokidye* demek oldu kabak

10/1 *İstafilya* deseler üzüm *rovidya* nohūd

Su *nero* bakla *kuka iskorda* oldu sarımsak

2 *Aftisto* oldu tükürmek tut *piyasto pato* bas

Kalk *şiko* kaldır *şikose*te oldu *afisto* bırak

3 Dişisi olsa eğer *aga kacik* erkek keçi

*Rifi* ta'bir etdiler küçük ise yani o[ğ]lak

4 *Avgo* yumurta demek *epsisitke* pişmek olur

*Kakarizma* dediler tavuk der ise gıdğıdak

5 *Ahmasa* derler ise gaybetmek olmuştur  
hemân

*Afda* bulmaktır *kripseto* der ise saklamak

7  
6 Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün

Rum lisanın bilmek istersen eğer gel işte bak

Bahr-i diğér

7 *Puroyi* der ise sabah *kozmos* denirse felek

*Avradi* dedi ahşama *kolona* demektir direk

8 *Fengari* derse ay *astro* yıldız oldu

*Fanera* aşikâr *kardiya* olmuş yürek

9 *Komboloi* der ise bil anı tesbih olur

*Vraki* denir ise don *inidides* demektir yelek

11/1 *Gata* der ise kedi *pondiki* fare olur

*Fidi* denirse yılan *iskili* oldu köpek

2 Akrep olursa eğer dediler *iskorpiyon*

*Arahni* örümcek demek *mamuni* der ise böcek

3 *Hoşimo* dedi sokmağa *pare ema* kan almadır

*Ombiyos* irin kan *ema gaydaros* oldu eşek

4 *Pireye* dedi *ipsilos* bite dediler *ipsira*

*Korzos* tahta biti *miya* demek oldu sinek

5 *İskotoseto* dese var anı öldür demek

*Adika* der ise zulm *jirato* der ise kötü

6 Bil anı zeytün değirmeni demekse meram

*Ladomilo* derler hemân *gudi* demektir dibek

7 *Angalyasa* demek bil anı kucaklamak

*Na filiso* öpmek olur *afalos* der ise göbek

8 *Ayenoraki* diseler yani ki şalvar olur

*Na playasome* yatalım *istromadır* döşek

4  
9 Müfte'ilün fâ'ilün müfte'ilün fâ'ilün

Hıfzına al bunları nafile çekme emek

12/1 Buğday *stari krisar* arpa çavdar *vriza furnos* furundur

*Faki* der ise bil mercimektir *ipsomi* ekmek  
'alevri undur

2 *Vodi* öküzdür manda *vuvali ayelaza* inek katır  
*mulari*

Tavşan *lagos* kuzu *arni purovato* derse bil ki  
koyundur

3 *Ahiro* samandır *pitra* kepekdir *alogo* idicidir<sup>1</sup>  
kısarak *forada*

*Hortari* derse otlak demektir *mali* denirse  
matlubî yündür

4 *Arotron* ta'bir itdi saban boyunduruk derse  
dedi *zigos*

*Kehri* darıdır *melisa* arıdır kuş *puli* oldu *kapno*  
tütündür

5 *Asma klima* çalı *klazi* balta *çekur fortoma*  
yüktür

*Goniya* ocaktır *istakti* kül oldu *iksila* derse anla  
odundur

6 *İspiti* ev oldu *ipsilo* yüksek *hamilo* dediler  
alçak olursa

*Pahi* der ise bil ki semizdir *adinato* denirse anla  
zebündür

<sup>1</sup> Rumca kelimenin karşılığı at demektir. Ancak buradaki kelime tam anlamıyla okunamamıştır.

7 *Nipsimo* olmuş bunda yıkanmak *pastriko* derlerse bil temizdir

Desti *layine* leğen *lekani* *sabuni* derse yani sabundur

8 *Gamros* der ise güveyi demektir gelin olursa *nifi* dediler

*Heradır* sevinmek *dangasa* ısırmak *gamos* derse bil ki düğündür

9 *Kokenaji* derse oldu kızılık *vraholiya* derse bilezik demektir

Tragudya türk-gûlûk *yelodur* *pehnidya* olsa güle oyundur

13/1 *Kondos* derse bil ki cücedir *gamburis* dediler kambur olursa

Olsa yuvarlak *istoringilo* *kondo* kısa *makri* uzundur

2 *Zigarya* demek oldu terâzû *ziyasa* dinür ise bil ki tartmak

*Sendukedir* anbar *basdirko* 'alevri derse şayed anla has undur

3 Dirhem *garamdır* *miso* yarım oldu *trito* der ise yani sülüsdür

*Tetarto* olsa çâryek demektir *olakero* derlerse bütündür

8  
4 Müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün

Fevt itme zevki demler bu demdir ancak safanın vakti bu gündür

Bahr-i diğer

5 *Kopsi* dese kesmek olur *kreopoli* der ise kasab

*Logaryazmos* der ise öğren anı oldu hesab

6 *Zemon* dese şeytan olur *arinias* ecinnidir

*Paralitos* demek çarpımadır *kuruni* dese oldu gurâb

14/1 *Puroşkinima* der ise bil ki 'ibadet etmedir

*Amartiya* oldu günah *ipsihiko* oldu sevab

2 *Tatara* *tahigromos* dediler *epistoli* mektûb olur

*Erotises* dese oldu su'al *apokrisis* olursa cevap

3 Bil kim edebsiz olana *azyanduropos* dediler

Dedi *kleftiz* hırsıza *androbi* demek oldu hicab

4 *Krihel* der ise halkadır rize demek oldu *reze*

*İstavlos* dese ahur olur *porta* kapu 'Arapça bab

5 *Sanidi* dese tahta olur *kuluvi* demek oldu kafes

*Panasiri* der ise pencere *ermaraon* der ise dolap

6 *Paleon* demek oldu 'atîk *kenurya* der ise cedid

*Kornimenos* ma'mûr olur *afanirmenosi* oldu harab

7 Açmak *anikse* oldu bil kapamak demek *isfaliske*

Derse eğer kim *iskepazma* şüphesiz oldu nikâb

8 *İskepis* baş açmak *aksipolitos* yalın ayak

*Pozimata* çizme olur *iskarepkiyadır* çorap

15/1 Olsa hararet *istenahoriya* diyü yad itdiler

Şiş *sugladır* *epsito* derlerse eğer bil ki kebab

3  
2 Müstef'ilün müstef'ilün müstef'ilün  
müstef'ilün

'İzzetlü olmak istersen 'âlemde ol 'âlî-cenab

Bahr-i diğer

3 Sabahlar hayr olsun derler ise dedi *kalimera*

Eğer ahşamınız hayr olsun derlerse *kalispera*

4 Eğerçe vaktiniz hayr ola derlerse *kaliora*

*Kalinihta* dese bil kim demektir gece hayr ola

5 *Agapo* sevmek oldu sevmemek *dendoagapo*

*Horisi* ayrılık hasretlik olur ise *ohtariya*

6 *Paralalo* derse uyhu arasında sayıklamak

*Fovomi* der ise korkdum yiğit oldu *palikarya*

7 Güzel koku *omorfomirro* *kapseto* yakmak

Buhûr *timyato* *timiama* günlük kilise *eklisa*

16/1 *Ziyamandi* elmas inci *margarityadır*

*Pulisato* dese sat *mitopulis* dese satma

2 *Natofortosoma* derler ise şey yüklemek olmuş

*Kalati* deseler olur sepet yük oldu *fortoma*

3 Kira *agoyi* köpri *yefira* yol *roros* oldu

Eğer *istaso* der ise dur *mistafis* dese durma

4 Dese *hortatos* tok karnım açdır *nistikos* oldu

*Katapito* dese yut *mitokatapis* dese yutma

5 Çıkarmaktır *vagaletto* *valetto* koymak

*Toponi* dese acıtdı *mitolibas* acıma

6 Kılıç *ispati* barut peri *tokonis* *askayadır* saçma

Dir ise *riksto* at *mitoriksis* diseler atma

7 *Anakatonose* derse yürek bulantısı olmuş

Hekîme dediler *yatroz* *peraksimoz* olur sıtma

8 Eğer derlerse *kiriyoloyise* bil anı soğuk almış

*Efkiliyotis* demek ishal *lamaki* der ise humma

17/1 'Alifi merhem olmuşdur *sinahidir* zükkâm

*Flema* deseler balgam *holi* derler ise safra

2 Der ise *deskiliyotis* bil anı ki kabız olmuş

Hekîm şerbetine *yorga* dimişler delik *tripa*

3 *Perister* güvercin oldu üveyik *terigona*

Der ise *orteki* bıldırcın olmuş *yerani* turna

3

4 Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Oku öğren ziyan olmaz bu da lazım olur canâ

Bahr-i diğer

5 Derse *heretizmata* oldu selam

*Kunyete* salınmaya yani hıram

6 *Tonida* demek gördüm *ira* görmedir

Aynaya *katerefisti* olur *yala* cam

7 Der ise *apolineto* koyur demek

Çek *tarave panda* demektir müdâm

8 Bil anı *lipso* dese noksan olur

*Sosto* dese bir şey' oldu tamam

18/1 Dinle anı *napyumedir* içelim

*Potiri* dediler kadehe yani cam

2 Der ise bir kimseye *metizmenos*

Serhoş olur ol kişi mest-i müdâm

3 *Yinemeno* derler olmuş ola

Olmamışa *aguro* dedi yani ham

4 Der ise *isfikseto* sıkamak olur

*Lise* dese çöz demek olur meram

5 *Onira* rü'yadır *onireftike*

Derler ise olmuş olur ihtilam

6 *Gidisu* dese bil ki soyunmak

*Pilisu* yıkanmak dime *lutro* ve hammam

7 *Perdika* derler ise keklük olur

*Enhisispasiz* oldu tuzak ya'ni dâm

8 Düşman olur ise dediler *ahtoros*

*Ekdikisis* dimedir intikam

9 Karpuz *ahmoniko peponi* kavun

*Susami* der ise bık demektir susam

19/1 Müfte'ilün müfte'ilün fâ'ilün

İşte budur Rum dili ve's-selam

Bahr-i diğer

2 *Kastro* kal'e demek *iskale* oldu nerdüban

Dülgere *lefturgos* der *toryani* buğudur hemân

3 *İskotinedir* karanlık *fekse* aydınlık olur

*Kirifo* derlerse eğer gizlü demek yani nihan

4 *Peramatya* deseler bil ki alış veriş olur

*Peramatefis* dir bâzargân *lenar* olmuştur ketân

5 Derler ise *istater* kantar demektir murad

Zekato oldu 'öſr kumerki gümrük bî-gümân

Jamara kavaldır foyare düdükdür

6 Merasomi ta'bir ederler bir ſey'i üleſilmeğe

6 7 Fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ülün

İpsemata derler ise bilki olmuſdur yalan

Kopto kesilmiſ kuçura küdükte

7 Derse isterna havuz rogani olsa dolap

Bahr-i diğér

Perivolaris derler ise bil ki oldu bağçevan

8 Hristiyanos derse oldu 'İsevî

5 8 Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilât

Evrayos der ise oldu Mûsevi

Sen de öğren bu lisanı kaçma gel ey nev-civan

9 Şark dese levansi ta'bir etdiler

Bahr-i diğér

Garb dese potati ta'bir etdiler

20/1 Piliyi yaradır ki sapyo çürükdür

21/1 Dese terandafilo gül dimedir

Viha derler ise meram öksürüktür

Aydon derse bülbül dimedir

2 Velonidir iğne kolostidir iplik

2 Anakinoſko derler ise okumak

Eğer eksekarfoz dese bil söküktür

Bez pani oldu efeni bez dokumak

3 ihilona derlerse kaplunbağa

3 Pisihi can da sikoti olmuſ ciğér

Eğer avdela dirse bilki sülükdür

Metinagapi 'âſık olmuſdır meğér

4 Veraji denirse bil kaynamakdır

4 Tarapezi derler ise sofrâ olur

Eğer derse afroz muradı köpükdür

Der ise supa çorba olur

5 Eğer derse Çingâna atinganos demişler

5 İpsalidi der ise oldu makas

Çekiç isfiridir fisona körükdür

Meclis içre bade virmekdir keras

6 Kremonje zurna davul targandodur

6 'Afiyet olsun dime meyyiyasas

*Efharisto* dimedir sağ olasız

7 *Julos* hizmetkâr *korik* derlerse kız

*Mastihi* derlerise bil ki sakız

8 *Dahtilidi* diseler olur yüzük

*Vizani* derse eğer olur emmek

9 Bağlamak oldu bu dilde *demno*

Dedi çözülmüş der ise *limno*

22/1 *Kafasil* derse gerdanlık olur

Ger gıdimnos derse ‘üryanlık olur

2 *Rapsi* derse dik demek olur meram

*Poskolafonda* dinür hasil-ı kelim

3 Bir kişi *fonazo* derse sesleme

*Zula* hizmetci yani besleme

4 Yürimek *perpati agaliya* yavaş

*Metrise* ölçmek *yirise* dolaşmak

5 *Verakozona* dediler uçkura

*İksiraşi* demek olur ustura

6 *Gamyodi* derler ise olur cima’

*Yirizi* derse bil anı olur sema’

7 *Aksaratmisi* der ise esnemek

Ger *fıkar* der ise olur kürek

8 *Roydaki* şeftalüye dersin *telis*

*Armut apidya* demek *zeytün ilas*

9 *Şika* incir *rizi* pirinçdir *gala* süt

Nar dese *royzi* dedi *sikamina* dud

23/1 *İksidi* sirke demek *hulyari* kaşık

*İskupa* süpürge oldu *koçi* aşık

2 Dedi yapışdırmağa *kolimeno*

Dediler ayırmağa *horizomeno*

3 *Ajvesti* oldu kireç *vafi* boya

*Sugulli* biz olmuş ise çakı *suya*

4 *İstelare* sap *teganidir* tava

*İfraryiros* derler ise olur cıva

5 Alaca derse eğer *pikilimeno*

Boyalı eve dedi *terografizmeno*

6 *Hemino* kışdır *kaloker* derlerse yaz

*Poli* çoktur *ligo* denirse az

7 Üşüdüm derse dediler *akriyose*

Terlemek oldu bu dilde *astimeto*

8 Niye korkarsın *tifovase* olur

*Lofas* derlerse bir adam solur<sup>2</sup>

9 Tez demek oldu *ligora tereha* koş

*Tacimeno* derse kırık *adyo* boş

24/1 *Apopuma* neredendir geliş

Derse *pupaiz* nereyedir gidiş

2 *Yenise* derler ise doğurmak olur

*Zimi* hamûr *zimome* yoğurmak olur

3 *Gastorimeni* der ise bil gebe

*Vizi* derlerse meme *mami* ebe

4 Geç *eksoras* *pidikse* oldu atlamak

*İskasi* derlerse olur çatlak

5 Deseler gönder eğer *estileno*

Arkadaşım demek olur *sindirafos*

6 Derse *tifeviz* ne kaçarsın demek

*Tilise* ne açarsın demek

7 *Farmaki* oldu zehir *sirto* gökdür

*Fayi* olmuşdur demek *ferto* getir

8 *Molivi* eğer kurşun olur

*Malama* derler ise altun olur

9 *Eksarasa* der ise kusmak olur

*Karemasato* derler ise asmak olur

25/1 *Sinahi* derler ise zükam olur

*Lova* der ise illet-i cüzam olur

2 *Virişi* çeşmedir *pigazidir* kuyu

*Gılikonero* der ise tatlu suyu

3 *İşkini* der ise sicim *kajo* kova

*İspuriti* serçe demek *folya* yuva

4 *Diyo* mal olmuşdur *deni* der ise yok

*Denehi* derler ise bil ki bende yok

5 Ger *homa* derler ise toprak olur

*Kumari* derler ise bardak olur

6 *İkserasiya* derler ise olur kurak

*Laspi* der ise çamur yani bataak

7 *Dilos* diseler korkak olur

*Denifovame* derler ise korkmamak olur

8 *Polemos* derler ise cenk u cidal

---

<sup>2</sup> Bu kelime anlamlandırılmamıştır.

Hasıra *ipsata* der peşgir misal

26/1 *Garafalo* derse karanfil dimedir

Yağlığın bir adı *mandil* dimedir

2 *Karidya* derlerse cevizdir murad

Sa'ate bunda *rolai* olmuştur ad

3 *Esi* derse karış *rîma* dere

*Koriki* derler ise olur sıra

4 *Aglitokeri* derler ise mum demek

*Ayokeri* olursa eğer bal mum demek

5 *Arkuda* derler ise oldu ayi

*Baraba* dinür ise olmuştur dayı

7 *Rigani* derler ise olur kekik

*Kokalo* denür ise olur kemik

8 Ebegümeci demektir *moloha*

Kıl demek oldu bu dilde *triha*

9 *Asteravanto* kırkuş dimedir

*Kukuvayo* der ise baykuş dimedir

27/1 Derse kimse var mı orada eğer

Der imiş *afto ine kanis* meğır

2 Kande gitti derse *pu payi* demiş

*Ti kanis* derse ne yaparsın imiş

3 *Uristi* lübbi doğru derse *isya*

*Simeron* der ise bugün yarın *avriyon*

4 Bunda ipek kurdu *metaksoskoliksi* imiş

Dikkat it şimdi demek *tora* imiş

5 *Tini afto* derler ise nedir o

*Puyine* kandedir *esi* sen ben *ego*

6 *Saki* çuvaldır *sakule* der ise kise

Bil ki gümüşdür *asim* der ise

7 Gölge *asiyos* yık demek *krinizo*

Boz *halasto* yap demek *fikastodur*

8 *To onomas tine* demek adın nedir

*Noris* erken dimedir *inde* nedir

9 Öyle mi derse *eçi* dediler

Öyle değil *eçi den ine* dediler

28/1 Dirse *merminki* karıncadır hemân

*Terehi* derse akar yani revân

9  
2 fa'ilâtün fa'ilâtün fa'ilât

Say ile *ma'lüm olur* her müşkilat

Der-beyan-ı ‘aded

3 Bir *ena* iki *diyo tiriya* üç

Oku öğren bunları asan güç

4 *Tesera* dört *pende* beş oldu

Eyledüm bilmen için nâs ‘ayan

5 *Eksi* altı *efta* der ise yedi

Bu lisanı bilen hep böyle dedi

7 *Ohto* sekiz dokuz *enea* dimiş

Kim dimiş ise bunu a’la dimiş

8 *Deka* ondur *ikosi* yirmi demek

Gel nazar kıl nafil çekme emek

9 Otuz *tiriyanda* gel işit

Can kulağıyla güzelce güş et

29/1 Kırk *saranda* oldu unutma sakın

Şüphe itme böyledir ‘ilme’l-yakîn

2 Deseler *penida* bilki ellidir

Öğrenir talib olan besbellidir

3 Bunda *eksinda* dediler altmış

Söylediler *evdominda* yetmiş

4 Der ise *ogzonda* bil seksen olur

*Eneninda* diseler doksan olur

5 *Ekato* der ise bil ki yüz demek

*Diyakoşa* derler ise iki yüz demek

6 *Tirekoşadır* derlerise üç yüz

*Teserakoşadır* dimişler dört yüze

7 Beş yüz olursa eğer *pendakoşa*

Altı yüz derler ise *eksakoşa*

8 *Oktakoşa* yedi yüz hasıl-ı kelam

*Ohtokoşa* sekiz yüz tamam

9 *enakoşya* dirse dokuz yüz meram

*Hilya* bîndir eyledim bînde tamam

30 Der-beyan-ı eyyâm

1 *Kiryaki* derler ise yevm-i pazar

Hame-i Rumi bunu böyle yazar

2 Dedi pazar irtesine *deftera*

Böyle ta’bir eylemişler pek reva

3 *Triti* derse yevm-i salıdır hemân

Söyler ise böyle yad itsün ziyan

4 *Tetradi* oldı cehârşenbe günü

Can kulağıyla işit belle bunu

5 *Pefti* derse bil ki pençşenbe olur

Hıfz iden bu günleri elbet bulur

6 Yevm-i cum'aya dimiş *paraskevi*

Böyle olmuş bu lisanın 'âdeti

7 Cum'a irtesi *savatodur* işit

Bunları gel bir güzelce ezber it.

# TÜRKÇE-RUMCA MANZUM SÖZLÜKLER DİZİSİ II: TUHFE-İ RUMİ

## ORIGINALITY REPORT

13%

SIMILARITY INDEX

## PRIMARY SOURCES

|   |                                                                                                                             |                 |
|---|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|
| 1 | xn--14trkdilikurultay-42b53h.com<br>Internet                                                                                | 476 words — 11% |
| 2 | turkishstudies.net<br>Internet                                                                                              | 20 words — < 1% |
| 3 | acikogretimedebiyat.com<br>Internet                                                                                         | 18 words — < 1% |
| 4 | islamvetasavvuf13.wordpress.com<br>Internet                                                                                 | 17 words — < 1% |
| 5 | Hasan KAYA. "AHMED RESMÎ NİN NAZM-I GİRİDÎ ADLI MANZUM SÖZLÜĞÜ", Journal of International Social Research, 2017<br>Crossref | 10 words — < 1% |
| 6 | KAPLAN, Yunus. "Bursalı Divan şairi Hicri ve şiirleri", Atatürk Üniversitesi, 2010.<br>Publications                         | 9 words — < 1%  |
| 7 | es.scribd.com<br>Internet                                                                                                   | 9 words — < 1%  |
| 8 | www.wikizero.com<br>Internet                                                                                                | 9 words — < 1%  |

EXCLUDE QUOTES OFF

EXCLUDE MATCHES OFF

EXCLUDE BIBLIOGRAPHY OFF